

KAMU BİNALARI: ENGELLİLERİN DONATI VE MOBİLYA KULLANIMINA YÖNELİK YAŞAM ANALİZİ

Hamza ÇINAR^{1*}, Ali Rıza ARSLAN², Ahmet Mustafa ÖZTÜRK³, Ramazan BÜLBÜL⁴

¹ Gazi Üniversitesi, Teknoloji Fak., Ağaççişleri Endüstri Mühendisliği Bölümü, Ankara, Türkiye

² Afyon Kocatepe Üni. Güzel Sanatlar Fak. İç Mim. ve Çevre Tasarımı Böl., Afyonkarahisar, Türkiye

³ Giresun Üniversitesi, Teknik Bilimler Mes. Yük. Okulu, Malz. ve Malz. İşleme Tekn. Böl., Giresun, Türkiye

⁴ Bülbül Ahşap yapı sistemleri, Ankara, Türkiye

Anahtar Kelimeler

*Görme engelli bireyler
Tekerekli sandalye
kullanıcıları
İç ve dış mekân
Kamu binaları
Devletin rolü*

Özet

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'ne göre "Herkes, yaşama hakkına sahiptir." Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'ne göre "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır." Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre, "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" maddelerine göre bireylerin yaşam hakkını kullanabilmesi için gereken koşulların sağlanması devletin asli görevidir. Ayrıca "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" ibareleri ile ulusal ve uluslar arası bildirgelerde herkesin yaşama hakkı resmi olarak güvence altına alınmıştır. Gelişmiş ülke örneklerinde eşitlik kavramının etkisiyle engelli bireylerin yaşam koşullarının ve sosyal hayatlarının geliştirilmesine yönelik kamu ve özel sektörlerde hizmetler sunulmakla engelli bireylerin de diğer bireyler gibi ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayabileceği düşünülüp herkes tarafından kullanılacak ortamlar oluşturulmaktadır.

Buradan hareketle bu çalışmada, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ve Avrupa Birliğine aday ülke Türkiye'de yaşayan engelli bireylerin yaşam hakkı kavramı çerçevesinde yaşam kalitesi, kamu iç ve dış mekânlarında kullanım kolaylığı veya zorluğu tespit edilerek engelli bireylerin yaşamlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda başkent Ankara alan çalışması olarak seçilmiş ve bu kentte yaşayan, çalışan tekerlekli sandalye kullanıcıları ile görme engelli bireylere yönelik iki farklı kurumda anketler uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kamu binalarının kullanımında tekerlekli sandalye kullanıcıları ve görme engelli bireylerin ciddi sorunlar yaşadığı, memnuniyet durumlarının ise son derece düşük olduğu tespit edilmiş, devletin rollerinin ise kullanıcılarının yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik son derece sınırlı olduğu tespit edilmiştir.

PUBLIC BUILDINGS: LIFE ANALYSIS FOR THE DISABLED AND FURNITURE USE REINFORCEMENT

Keywords

*Visually impaired
individuals
Wheelchair users
Indoor and outdoor
Public buildings
The role of government*

Abstract

European Union Fundamental Rights by the Declaration: "Everyone has the right to life." The United Nations in accordance with the Declaration of Human Rights "everyone has right for life, liberty and safety." According to Turkey's Constitution, "Everyone assets life, property, and protection and has the right to development to ensure the rights to life of individuals in order to use the state's primary task. In addition, "Everyone has the right to a healthy and balanced environment" appears with the declaration are guaranteed in national and international image of

* İlgili yazar: hamzacinar@gazi.edu.tr, +90-312-212-6840

everyone's right to life. Public and private sectors for the developed countries with disabilities underline the impacts of equality to improve the living conditions and social life services, provided to individuals with disabilities, are also created environments that can be used by everyone and can meet their needs as other individuals.

Hence, in this study, the life quality of wheelchair users and blind of Turkey, is among the emerging category of countries and an European Union candidate, within the concept of the rights for living is determined in terms of difficulty or ease of use and access to public indoor and outdoor. In line with this objective, the capital Ankara was selected as a case study. Questionnaires were conducted with wheelchair users and blind people in two courts along with observations. According to the survey, the wheelchair users and blind people have serious problem in use of public buildings, satisfaction rate has been found to be extremely low in one of the courts while the state's role as users is extremely limited for improving the quality of life users.

1. Giriş

'Engellilik' toplum yaşamında, başkalarıyla eşit düzeyde yer alma fırsatlarının yitirilmesi ya da sınırlanması olarak ifade edilmektedir. Bu içeriğiyle terim, engelli bir insan ile çevresi arasındaki karşılaşmayı anlatır. Bu tanımda toplumdaki engellilerin birçok örgütlü etkinlikte (örneğin; bilgilendirme, iletişim ve eğitim gibi alanlarda) var olamayıp engellilerin eşit koşullarda katılımını önleyen eksiklikler söz konusudur (Aysoy, 2004). Bedensel engelliler, ortopedik yetersizlikleri bulunanları ve müzmin hastalığı olanları kapsamaktadır. Ortopedik yetersizlik, sinir sisteminin zedelenmesi, hastalıklar ve kazalar sonucunda kas, iskelet ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi durumudur. Tekerlekli sandalye kullanan engelli, yürümesi sakıncalı görülen veya yürüme engeli olan, yardımsız veya yardımcı olarak tekerlekli sandalye kullanan hareket edebilen kişidir. Yürüeyebilen engelli baston, koltuk değneği, protez vb. bir araç vasıtasıyla ayakta durabilen ve hareket edebilen kişidir (Yıldız, 2003). Engelliliğin sınıflandırılması insan vücudunun fonksiyonu ve yetersizliğinin tanımı konusunda standart bir çerçeve geliştirme açısından önem taşımaktadır (Aksoy, 2015).

k

Diğer taraftan Dünya Sağlık Örgütüne göre (WHO, 2015), bozukluk 'sağlık bakımından fizyolojik, psikolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ve fonksiyonlarındaki eksiklik ve anormallik' olarak, özürllülük ise 'bir bozukluk sonucu, normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde bir aktiviteyi gerçekleştirme becerisinde kısıtlılık ve yetersizlik' olarak, engellilik ise 'bir bozukluk veya özür nedeniyle yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilmemesi olarak tanımlanmıştır (Çakal, 2005). Bütün bu tanımlamaların ışığında birey; sosyal yaşamında mobilya, konut, faaliyet alanları ve çevre tasarımı kaynaklanan yanlış ve eksik tasarım uygulamaları nedeniyle zorluklarla

karşılaşabilmektedir. Bu durumun engellinin yaşam kalitesi ve yaşama hakkının azalmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2002 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de toplam engelli nüfusunun 1,234,139 olduğudur. Engelli grupları içinde fiziksel engelliler, toplamın% 38.2'si ile sayıca en fazla grubu oluşturmaktadır. Engelli grupları içinde sayıca en az olan grup ise toplamın % 4,5'i ile konuşma engellilerdir (Artar ve Karabacakoglu, 2003). Türkiye nüfusunun yaklaşık %12'sinin engellilerden oluştuğu ve bunların yaklaşık %2'sinin ise fiziksel engelli bireylerden oluştuğu düşünüldüğünde, 8 milyon engelli birey, ortalama 4 kişilik aileleriyle 32 milyon kişiye ulaşmaktadır. Engellilik bu boyutu ile değerlendirildiğinde, engelli sorunu ülke nüfusunun yarısını ilgilendiren çok boyutlu önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin (UN, 1948) 1948 yılında yayınladığı 'İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre; "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır". "Engelli Kişilerin Hakları Beyannamesinde (2003) ise "Engellilerin kendi kendilerine yeterli olmalarını sağlayan önlemler alınmalıdır" maddeleri ve T.C. Anayasasının (1982) 61. Maddesinde belirtildiği üzere "Devlet sakatların korunmaları ve toplum hayatlarına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır" maddeleri insanların hiçbir ayırım yapılmadan 'insan olma' gerekliliği doğrultusunda yaşam, özgürlük ve güvenlik haklarının olduğunun altı çizilmiştir. Ancak, toplumsal hayatta Türkiye'de engellilerin yaşamsal özgürlükleri kısıtlanmakta, dış ve iç mekânları kullanmakta anlamlı sorunlar yaşadıkları görülmektedir (Çınar ve Erdem, 2008). Diğer taraftan toplumsal algıya da engelsiz birey, engelsizliği bir üstünlük göstergesine dönüştürerek, davranışlarını kontrol edememekte ve engelli kişinin yapmaya çalıştığını kendi yaparak engelli bireye yardımcı olduğunu düşünmektedir. Farklı bir yaklaşım ise, dış ve iç mekânlarda engelli bireylerin kullanımına yönelik alanlarda yapılan pozitif

ayrımcılık yine bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal eylemlerin her türüne, toplum için katılmayı benimseyen engelliler, kendi eylemlerine yönelik özel araç ve alanları tercih etmemektedirler. Tek amaçlı düzenlenmiş engelliler aracı veya engelliler parkı, kullanım yoğunluğu açısından en alt düzeydedir (Atala, 1993). Engelliler, çevrelerinde sürekli engeller ile karşılaştıkları için, içinde yaşadıkları toplumlarda en dezavantajlı grup olduğu düşünülmektedir. Bu probleme 'Engelli Hakları' hareketi açısından bakıldığında, sorun engelli kişilerin dışlanması ve bunun sonucunda engellinin baskı altına alınmasıdır. Bu problemlerin kaynağı ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı gibi kişisel düzeyde olduğu ve kurumsal uygulamalarda da görülebildiği söylenebilir. Engelli hakları hareketi açısından bakıldığında, bu engellilerin baskıcı dışlanmanın nedeni, önyargılar ya da yanlış kavramlardan kaynaklandığı gibi aynı zamanda iyi niyetler ile birlikte acıma duygusundan da kaynaklandığı söylenebilir (Aysoy, 2004).

Farklı bir araştırmaya göre (Özkeskin, 2000), toplumun genel olarak engellileri dışlaması, engellilerin yaşadıkları toplumdan kendilerini soyutlayarak dışlanmış hissetmelerine ve içe dönük asosyal bir hayat yaşamalarına neden olabilmektedir. Gerek ailenin gerekse diğer bireylerin engellilere normal insanlardan daha farklı davranmaları bu yalnızlık hissinin oluşmasında önemli bir faktördür. Engelliler sadece iş ve sosyal yaşantısında engellerle karşılaşmamakta ev ortamında da mimari engeller onun için büyük sorun olabilmekte, günlük yaşamlarındaki özgürlüklerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bunun sonucu olarak, engellilerin uygun olmayan ortamda düşük olan fiziksel yetenekleri sınırlanmakta, engelli eve ve aileye bağımlı bir birey haline gelmektedir. Bireyin fiziksel eksiklikleri sonucunda denge ve kontrol sorunlarının yaşanması, zaten ruhsal olarak olumsuz etkilenen engellide, fiziki çevresinde mimari engeller sebebiyle, engelli yaşamını daha da zorlaştırmakta ve ruhsal açıdan bir çıkmaza götürebilmektedir. Bedeninden kaynaklanan fiziki sorunlar araç ve tedavilerinde kısmen de olsa giderilebilirken, yapılaşmış çevrenin uygun olmayan koşullarından kaynaklanan fiziki sorunlar engellide daha belirgin sorunlara yol açabilmektedir. Dolayısıyla konut içi veya çevresi olsun engellinin kendinden kaynaklı fiziksel yetersizliklerini giderebilecek şekilde tasarlamak bir yerde engellinin hem fiziksel hem de ruhsal ihtiyaçlarının karşılanması anlamını da taşımaktadır (Kaleli, 2002; Erdem, 2007; Çınar ve Erdem, 2009).

Engellilerin toplumdaki yeri dünya, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde tanınan haklar ve engellilere yönelik uygulanan politikalar ve toplumların kültürleri karşılaştığında bölgeler arasında farklılıkların olduğu söylenebilir. Dünyanın her yerinde engelliler olup gelişmişlik düzeyi ile paralellik gösteren ülkeler, yaşam hakları ve engelli

politikalarına sahiptirler. ABD, Japonya ve AB ülkeleri gibi ekonomik ve soysal yönden gelişmiş olan ülkelerde engelliler istihdam, eğitim ve sosyal yaşam alanlarında daha iyi politikalara ve olanaklara sahip olarak yaşam haklarına sahiptirler (Erdem, 2007). AB nüfusunun son katılan üye ülkelerle birlikte 455 milyon olduğu bilinmektedir. Birlik nüfusunun % 10'unun engelli insanlardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda AB'de yaklaşık 45 milyon engelli bireyin yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Engelliliğin, sadece akademisyenlerin çalışma konusu olmadığı ve tüm toplumu ilgilendiren bir konu olduğu AB yetkililerince vurgulanmaktadır. Engelli bireyler ihtiyaç sahibi olarak değil, eşit haklara sahip olan vatandaşlar olup ve hiçbir şekilde ayrımcılığa maruz bırakılmayacakları belirtilmiştir (Çınar ve Erdem, 2008). Avrupa Birliği'nin engelliliğe karşı genel tutumu sosyal katılım yaklaşımına dayanmaktadır (Anonim, 2004).

Engelliler için BM tarafından yürütülen 'Dünya Eylem Programı'nın temel amaçlarından çıkarılan özete göre; engelli bireyler sosyal hayatta, kalkınma sürecine tam ve etkin katılması konusunda destek sağlanması, engellilere sağlanan hakların ve onurlarının korunmasına yönelik çabaların artırılması; "eğitim, istihdam, bilgi edinme, ürün ve hizmetlere erişimlerinin kolaylaştırılması" şeklinde ifade edilmiştir. 'Dünya Eylem Programı'nın temel amaçlarının gerçekleştirilebilmesi ülkelere yol gösterici olmakla birlikte uzun ve zorlu bir süreci gerektirmektedir (BM 2015). Türkiye AB üyeliğine aday ülke olmasına rağmen üye ülkelerden ekonomik ve sosyal yönden daha az gelişmiş olduğu için engelli vatandaşlarına yönelik politikaları yetersiz kalmakta ve AB'ye uyum süreci çerçevesinde engelli politikalarını adapte etmeye çalışmaktadır.

Özetle; literatüre göre, engellilerin kendileri için gerçekleştirilecek her çalışmada yer almasını sağlamak önemlidir. Bununla birlikte, AB'nin engelli bireyler için uygulamaya koyduğu mevzuatlar konuya verdiği önemi göstermektedir. AB'de uygulanan sosyal yaklaşım, engellileri yardıma muhtaç bireyler olarak görmekten uzaklaşıp, eşit haklara sahip, toplumsal olarak bütünleşmiş bireyler olmalarını sağlamaktadır (Anonim, 2004). Gelişmiş ülkelerde engelliler için tasarım diye bir kavram ve meslek dalı oluşmuştur. Örneğin birçok Avrupa ülkesinde görme engellilerine yönelik cadde ve kaldırım yüzeyleri geliştirilmiştir. Ancak bununla beraber hangi yüzeyin, hangi durumda kullanılacağı konusunda yalnızca ülkeler arası değil, aynı ülkede bile bir birlik söz konusu değildir. Hissedilebilir yüzeyler görme engelliler için yapılırken, tekerlekli sandalye kullanıcıları ve diğer yayalara sorun çıkaracak kadar da kabarık ve pürüzlü olmamasına dikkat edilmiştir.

Dış ve iç mekânlar hatta kenti çevreleyen doğaya kadar, yaşam bir bütün olarak değerlendirilmekte ve herkesin kullanımına yönelik olarak

tasarlanmaktadır. Bu yapı içinde yer alan her türlü mekânın işlevini yerine getirmesi, kullanıcılarına yönelik tasarımın yanı sıra erişilebilir, kullanılabilir ve yaşanabilir olmasına bağlıdır. Bu bağlamda; konut alanları, kentsel sosyal ve kültürel alt yapı alanları, kamusal binalar, eğitim, sağlık ve spor tesisleri, iş yerleri, alışveriş merkezleri, eğlence, dinlenme ve tatil amaçlı tesisler, açık ve yeşil alanlar, mezarlıklar, kent içi ve kentler arası ulaşım tesis ve araçları, yollar, kaldırımlar, trafik lambaları, geçitler, kent mobilyaları gibi tüm kullanım alanları (Anonim, 2005) engellilerin kullanımına uygun tasarlanmadığı da engelli bireylerin yaşam kalitesi etkilemekte ve mevcut durum bir engel olarak karşılına çıkmaktadır.

Bu çalışmada, yaşam hakkı çerçevesinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin "Yaşam, özgürlük ve kişisel güvenlik her insanın hakkıdır" maddesi, Engelli Kişilerin Hakları Bildirgesi'nin "Engelli kişiler diğer insanlarla aynı kişisel ve yasal haklara sahiptir" maddesi ve T.C.Anayasasının 12.maddesine göre "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir" maddeleri doğrultusunda, tasarım ölçütlerine göre; engelli bireylerin kamu binalarında yaşam kalitesi, kullanım kolaylıkları ve/veya zorlukları ve memnuniyet durumlarını tespit etmek amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Amaç

Tekerlekli sandalye kullanıcıları (TSK) ve görme engelli (GE) bireylerin kamu kurum ve kuruluşları bina içi ve bina dışındaki faaliyetlerindeki ulaşılabilirliği, yaşam hakkına ne ölçüde cevap verebildiğini ve yapılan düzenlemelerin engelli bireylere ne ölçüde yaşam hakkı tanıdığına yönelik tespitlerin yapılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, Ankara Batı Adliyesi ve Ankara Adliyesi alan çalışması olarak değerlendirilmiştir. Yaşları 24 ila 52 arasında değişen tekerlekli sandalye kullanıcıları ve görme engelli bireylere anket uygulanmıştır. Anket uygulanan birey sayısı 50 kişiden oluşmakta ve yarısı Ankara Batı Adliyesinde diğer yarısı Ankara Adliyesinde uygulanmıştır. Araştırmaya katılanların öğrenim durumu bakımından bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 verilerine göre, araştırma grubu cinsiyet dağılımı, 52'sinin bayan, 48'inin erkek deneklerden oluştuğu ve medeni durumuna göre de 24'ünün evli, 76'sının bekâr olduğu gözlenmiştir. Araştırma grubunun eğitim düzeyi dağılımına göre; 16'sinin ilköğretim, 44'ünün lise, 36'sının üniversite, 4'ünde yüksek lisans mezunu olduğudur. Yaş dağılımına göre, katılımcıların %44'ünün 20-30, 28'inin 31-40, 20'sinin 41-50, 8'inin 51-60 yaş arası olup %48'lik oran ile görme engelli, %44 tekerlekli sandalye kullanıcıları bu çalışmanın demografik özelliğini oluşturmuştur.

Tablo 1. Anket grubunun demografik özellikleri

Cinsiyet	%	Yaş Dağılımı	%
Bay	48	20-30	44
Bayan	52	31-40	28
Medeni hali	%	41-50	20
Evli	24	51-60	8
Bekâr	76	Engel	%
Eğitim düzeyi	%	Görme E.	48
İlköğretim	16	Tekerlekli	44
Lise	44	Diğer	8
Üniversite	36	-	-
Yüksek Lisans	4		

2.2 Materyal ve Yöntem

Araştırma verileri kapsamlı olarak hazırlanan "araştırma anketi" ile elde edilmiştir. Pilot çalışması ile tekerlekli sandalye kullanıcıları ve görme engelli bireylerin içinde buldukları genel durumları tespit edilmiş, kullanıcılardan alınan ön bilgiler ve uygulama zorlukları göz önüne alınarak kapsamlı hazırlanmış olan anket sadeleştirilerek yeniden tasarlanmış ve araştırma anketi uygulanmıştır. Anket çalışmasında tekerlekli sandalye kullanıcılarından ellerini rahatlıkla kullanabilen, altı ay ve daha fazla süredir tekerlekli sandalye kullanan kişilerden faydalanılmıştır. Araştırma verileri, anket formuna bağlı kalınarak deneklerle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Görüşmelerde araştırma amacına ulaşabilmek için katılımcılara araştırma ile ilgili kapsamlı bilgi verilmiştir. Son olarak ise engelli bireylerin bu çalışma alanları ve bina-donatı elemanlarının kullanımı ile ilgili memnuniyetleri tespit edilmiştir. Memnuniyet durumunu ölçmek için 1 Hiç memnun değil, 2 Memnun değil, 3 tarafsız, 4 memnun, 5 çok memnun gösterge çizelgesi kullanılmıştır. Anket uygulamasının yanı sıra gözlem metodu kullanarak ilgili alanların fotoğrafları çekilmiş ve analiz edilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma sırasında, engelli bireyler hakkında bilgi toplamak için engelliler ile ilgili kuruluşlar ziyaret edilmiştir. İlgili kurumun idari işler müdürü ile görüşülmüş, engelli çalışan personel ile görüşme izinleri alınmıştır. Bunun yanı sıra, kamu kurumuna ziyaret için gelen görme engelli ve tekerlekli sandalye kullanıcıları ile görüşülmüştür. Araştırma grubu ile yüz yüze görüşülerek araştırma hakkında bilgi verilmiş anketlerin doldurulması istenmiştir. Mekân ve mobilya kullanımında karşılaştıkları sorunlarla ilgili zorluk düzeyini belirleyici sorular sorulmuştur. Bu sorularda 'imkânsız, çok zor, zor, kolay ve çok kolay' olmak üzere beş farklı zorluk-kolaylık düzeyi belirlenmiştir.

Araştırmanın amacına yönelik olarak, ana ve alt başlıklar oluşturulmuş ve bu başlıklara uygun içerikler tespit edilmiştir. Bununla birlikte yeni verilerin toplanması için anket ve gözlem metodlarından faydalanılmıştır.

2.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler toplandıktan sonra incelenmeye tabi tutulmuş, birbirinden bağımsız ve farklı gibi görünen veriler, bir anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde düzenlenerek sıralanmıştır. Araştırma sürecinde kaynaklardan konularla doğrudan ilgisi olmayanlar ayrı tutulmuş, önceden düşünülmemiş fakat araştırmaya katkısı olacağı düşünülen verilere göre içerik zaman zaman yeniden düzenlenmiştir. Bu manada Spider Metodu verilerin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Spider Metodu, konunun çok boyutlu sentez ve analizlerin yapılmasına izin vermesi nedeni ile tercih edilmiştir (Rawlings, 1991). Bu veriler açıklayıcı ve anlaşılabilir olması açısından SPSS ve Microsoft Excel programlarından faydalanılarak tablo haline getirilmiştir. Daha sonra tablolar yorumlanarak birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Verilerin nitel analizi, araştırmanın hedeflerini belirlemek için elde edilen verilerin incelenmesi ve sınıflandırılmasından oluşmaktadır. Nitel veriler analiz aşamasındaki problemleri gösterirken toplanan veriler değişken ve çok sayıdadır. Gözlem çalışmaları sonucunda elde edilen veriler ise daha ağırlıklı olarak sonuç ve öneriler bölümünün yazılmasında kullanılmıştır.

2.5. Güvenirlilik

Bilgilere ulaşabilmek için, bilgilerin kaynağı olabilecek kurum ve kaynaklara ulaşılmıştır. Kaynağından temin edilemeyen bilgilerde ise benzer konularda araştırma yapan, makale, tez, rapor veya kitap yazar kişilerin eserlerine ulaşılmıştır. Anketler 23 Mart - 15 Mayıs 2015 tarihleri arasında bizzat araştırmacılar tarafından engelli bireylere uygulanmış, soruların cevaplanması beklenmiş anketlere cevaplanmanın bitirilmesi ile anketler geri toplanarak bilgilerin güncel olması amaçlanmıştır.

3. Araştırma Bulguları

Bu çalışma, Ankara Batı Adalet Sarayı ve Ankara Adalet Sarayı'nda yapılmıştır. Kamu binalarında çalışan, kamu kurumuna ziyaret için gelen görme engelli ve tekerlekli sandalye kullanıcıları ile görüşülmüş ve memnuniyet anketi ile kurumların değerlendirilmesi yapılmıştır. Uygulamadan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

3.1. Anket Bulguları

Ankara ve Ankara Batı adliyesinde engellilerin otopark kullanımına yönelik memnuniyet durumu Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2 verilerine göre; Ankara adliyesi otopark kullanımında her iki kullanıcıya göre %60'lık oranında memnuniyetsizlik, %17-20 oranında ise tarafsız, kararsız nitelikte görme engelli ve tekerlekli sandalye kullanıcısı vardır. Bu kullanıcıların memnuniyet durumu ise son derece düşüktür; GE (%24), TSK

(%20) olarak tespit edilmiştir. Ankara Batı adliyesi verilerine göre; memnuniyet durumu GE için %84, TSK için %82 olup memnuniyetsizlik durumu GE için %4, TSK için %4'tür. Tarafsızlar ise %12 ve 14 aralığın da değişmektedir. İki adliye arasında memnuniyet durumlarında anlamlı bir fark söz konusudur.

Engellilerin Ankara ve Ankara Batı adliyesi giriş ve çıkışlar ile ilgili memnuniyet durumları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 verilerine göre, Ankara adliyesi bina giriş ve çıkışlarındaki merdiven, rampa, asansör ve dış kapı kullanımına ilişkin memnuniyetsizlik oranı GE için %53, TSK için %41, tarafsızlar ise her iki grup için %23'tür. Memnuniyet oranları GE için %24, TSK için %36'dır. Ankara Batı adliyesi verilerine göre; memnuniyet durumu GE için %93, TSK için %89 olup memnuniyetsizlik durumu GE için %1, TSK için %1'dir. Tarafsızlar ise %6 ve 10 aralığında değişmektedir. Verilere göre, Ankara Batı adliyesi giriş ve çıkışlarına yönelik kullanım kolaylığı yüksek iken Ankara adliyesinde ise kullanım zorluğunun yüksek olduğu söylenebilir.

Her iki adliye için mobilya ve donatı elemanlarının kullanımına yönelik memnuniyet durumuna ilişkin veriler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4 verilerine göre, Ankara Adliyesinde mobilya ve donatı elemanlarının kullanımına ilişkin memnuniyet durumu değerlendirildiğinde %52'li oran ile GE kullanıcıların memnun kalmadığı, %40'lık oranın ise memnun olduğu söylenebilir. TSK için %64 memnuniyetsizlik, %39 ise memnuniyet durumu söz konusudur. Ankara Batı adliyesinde ise GE için memnuniyetsizlik yaklaşık %5, memnuniyet durumu ise yaklaşık %90'dır. Memnuniyet durumu TSK için %91, memnuniyetsizlik ise %4'tür.

Tablo 2. Otopark kullanımında memnuniyet durumu (%)

Faktörler	Ankara Adliyesi					Ankara Batı Adliyesi														
	GE					TSK					GE					TSK				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Aracı park etmek	24	24	32	12	8	48	16	20	16	0	0	4	28	12	56	0	4	20	12	64
Otopark ile bina girişi arası ulaşım	35	26	15	16	8	32	24	20	16	8	0	0	8	20	72	0	0	16	28	56
İşaret levhaları	59	12	8	12	9	52	12	20	10	6	8	4	4	36	48	8	4	4	28	56
Otopark için ayrılan alanlar	40	16	12	20	12	32	24	20	12	12	0	0	8	12	80	0	0	16	20	64
Genel	39,5	19,5	17	15	9	41	19	20	13,5	6,5	2	2	12	20	64	2	2	14	22	60

1: Hiç memnun değil, 2: Memnun değil, 3: Tarafsız, 4: Memnun, 5: Çok memnun
GE: Görme Engelliler, TSK: Tekerlekli Sandalye Kullanıcıları

Tablo 3. Giriş ve çıkışlara ilişkin memnuniyet durumu (%)

Faktörler	Ankara Adliyesi					Ankara Batı Adliyesi														
	GE					TSK					GE					TSK				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Merdiven	32	32	24	8	4	16	24	24	24	12	0	0	8	28	64	0	0	16	20	64
Rampa	20	24	24	16	16	28	32	16	8	16	0	0	12	24	64	0	0	12	32	56
Asansör	32	20	24	16	8	8	20	24	24	24	0	4	4	40	52	0	4	12	32	52
Dış Kapı	28	24	20	16	12	20	16	28	16	20	0	0	0	28	72	0	0	0	12	88
Genel	28	25	23	14	10	18	23	23	18	18	0	1	6	30	63	0	1	10	24	65

1: Hiç memnun değil, 2: Memnun değil, 3: Tarafsız, 4: Memnun, 5: Çok memnun
GE: Görme Engelliler, TSK: Tekerlekli Sandalye Kullanıcıları

Tablo 4. Mobilya ve donatı elemanlarına ilişkin memnuniyet durumu (%)

Faktörler	Ankara Adliyesi					Ankara Batı Adliyesi														
	GE					TSK					GE					TSK				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Mobilya	12	44	0	12	32	12	52	0	4	32	0	12	0	16	72	0	8	0	12	80
Zemin	40	32	8	16	4	32	32	8	16	12	0	0	4	28	68	0	0	4	28	68
Tuvaletler	8	24	24	28	16	24	32	24	12	8	0	0	40	32	28	0	0	8	40	52
Asansör	28	32	12	12	16	24	40	12	20	4	0	4	16	40	44	0	4	8	40	44
Genel	27	36	6,7	13	17	23	41	6,7	13	16	0	5,3	6,7	28	61,33	0	4	4	27	64

1: Hiç memnun değil, 2: Memnun değil, 3: Tarafsız, 4: Memnun, 5: Çok memnun
GE: Görme Engelliler, TSK: Tekerlekli Sandalye Kullanıcıları

3.2. Gözlem Bulguları

Her iki adliye park alanları, bina giriş ve çıkışları, iç alanlar, merdivenler, rampalar, bina mobilyaları, donatı elemanları ile ilgili görsel veri toplanmıştır.

Her iki adliyeye ait ana girişlerde bulunan merdiven ve rampa durumuna yönelik görseller Resim 1 ve 2'de verilmiştir.

Elde edilen verilere göre Ankara Batı adliyesi rampa ve merdiven ölçüleri standartlara uygundur. Ankara Batı Adliyesi rampa ölçüsü 130 cm x 150 cm olup eğim açısı 8 derecedir. TSK'sının rahatlıkla kullanabileceği ölçülerde olup standart değerlere uygundur. Ancak, Ankara Adliyesinin rampası 80 cm x 120 cm olarak tespit edilmiş olup rampa açısı 47 derecedir. Mevcut rampa bu hali ile kesinlikle TSK geçişine uygun değildir.

Literatüre göre, rampa eğimleri %5 ile %10 arasındadır. Çok kısa rampaların eğimi zorunlu durumlarda % 12 olabilir. Bir rampanın boyu 6 metreden fazla ise araya 150 santimetre uzunluğunda bir sahanlık konulması tavsiye edilir (Kayıhan, vd. 2013). Rampa genişlikleri 130 santimetrenin altına düşürülmemeye çalışılmalıdır.

Resim 1. Ankara Batı Adliyesi

Resim 2. Ankara Adliyesi

Adliye girişlerine ilişkin görseller Resim 3 ve 4'te verilmiştir.

Resim 3. Ankara Adliyesi

Resim 4. Ankara Batı Adliyesi

Her iki adliyede de duyarlı ve elektronik kartlı giriş ve çıkışlar mevcuttur. Ankara Batı adliyesinde engelli bireylere yönelik danışma ve ön büro mevcutken Ankara Adliyesinde yoktur.

Ankara Batı adliyesinin girişinde 1 adet sesli yönlendirme cihazı ve engelli (Braille) alfabesiyle yapılmış kat planı mevcuttur (Resim 5). Ancak, sesli cihazın çalışmadığı görülmüş ve çalıştırılmama sebebi olarak çalışanların cihazın çıkarmış olduğu sestten dolayı rahatsız olunduğu ve cihazın fişinin prizden çıkartmış oldukları tespit edilmiştir. Yine Ankara Batı Adliyesinde görme engelli bireylerin yön tayini için her mahkeme önüne kadar özel görme engelli işaretleri (Resim 6), erişilebilir bekleme salonları (Resim 7), koridorların ulaşılabilir olduğu (Resim 8), asansörlerde kabartma yazı bilgilendirmeleri tespit edilmiştir. Ankara Adliyesinde ise engellilerin hayatını kolaylaştıracak türde yönlendirme, bilgilendirme veya işaret dili mevcut değildir.

TSK ve GE kullanıcılar için çalışma ofislerinde mobilyalar ve diğer donatı elemanları ile ilgili kullanım ve erişim zorlukları tespit edilmiştir. Çalışma odalarının ve koridorların eşyalarla doldurulması tekerlekli sandalye kullanıcıları ve görme engelli bireyler için tehlike oluşturduğu ayrıca

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9. İç mekân görünümü

Resim 10. İç mekân görünümü

Her iki adliyede engelli tuvaleti vardır. Ancak, Ankara Adliyesinde bulunan engelli tuvaletleri kilitli olarak tespit edilmiştir. Yemekhanelerde engelli bireyler kendileri için özel bir bölümün olmasını istemektedirler. Engelli bireyler için özel bölümlerin olmaması ve onlara uygun bir servis hizmeti verilmediğinden, engelsiz bireyler gibi sıraya girerek yemek almaları gerektiğinden yemekhaneyi kullanamadıkları tespit edilmiştir. Engelli bireyler çoğunlukla yemekleri sipariş vererek odalarında yedikleri ya da evden yemeklerini getirdiklerini ifade etmişlerdir.

4. Sonuç ve Tartışma

Görme engelli ve Tekerlekli sandalye kullanıcılarının Adliye binalarına giriş, çıkış ve iç alanlarda hareket özgürlüğü ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik temel eylemlerin gerçekleştirilmesinde Ankara Batı Adliyesinde yüksek oranda memnun oldukları, Ankara Adliyesinde ise yüksek oranda zorlandıkları söylenebilir. Bu durumun, Ankara

adliyesinin eski, Ankara Batı Adliyesinin ise yeni bir yapı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Buradan hareketle incelenen adliyelerde araç park etme zorlukları, park alanlarının yetersizliği, engelli bireyler için ayrılan park alanlarının işgal edildiği, işaret levhalarının yetersizliği, rampa eğimlerinin standartlara uygun olmadığı, asansörlerin sesli uyarı sistemine sahip olmadığı, engelli tuvaletlerin kilitli olması, koridorların arşiv olarak kullanılması, mobilyaların kullanımında ise kullanıcıların bireysel çözümler getirdiği, öne çıkan sonuç olarak ifade edilebilir. Yemekhanelerin engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığı, yaşamsal ihtiyacı olan yemek yeme eylemlerini herkese açık olan yemekhanelerde gerçekleştiremedikleri diğer anlamlı bir sonuçtur.

Devletin engelli kullanıcılarına yönelik çalışma standardizasyonu ve mimari yapılaşmada engelli kullanıcılarının ihtiyaçlarını gözetken kamu binaları yapmak ve halen faaliyette olan kamu binalarını ise standartlara uygun revize ederek; bu kullanıcı grubunun yaşam kalitesini yükseltmesi için politika üretmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, engelli bireylerin çalışma ve yaşam alanlarında karşılaştıkları sorunların çözümleri, tasarımlarda kullanıcının yaşamındaki aktiviteleri ve gereksinimlerinin çok boyutlu düşünülerek, bina ve kullanıcının ihtiyaçları düşünülerek farklı projeler ile sorunların “herkes için tasarım felsefesi” ile çözülebileceği söylenebilir. Sonuç olarak, insanın yaşadığı bütün yaşam alanlarında farklı projeler ile tüm insanların ihtiyacını karşılayabilecek potansiyel yaşam alanları oluşturulmalıdır. Bu veriler neticesinde Ankara Batı Adliyesindeki kullanıcı memnuniyet oranının yüksek çıkması dikkate alınarak Ankara Batı Adliyesinin oluşumu ve tasarımı diğer kamu binalarına örnek teşkil edebilir.

5. Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

No conflict of interest was declared by the authors.

6. Kaynaklar

Aksoy, M., 2015. Engelliler Politikası, <http://spakutuphane.blogspot.com.tr/p/engelliler-politikas.html> 27.08.2015.

Anonim, 2004. Avrupa Komisyonu Engelliler Konferansı, Engelliler İçin Eşit Fırsatlar: İşbirliği ve Ortaklık, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü, Sofya, Bulgaristan.

Anonim, 2005. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2. Özürlüler Şurası, Yerel Yönetimler ve

- Özürllüer, T.C. Başbakanlık Özürllüer İdaresi Başkanlığı, Ankara
- Artar, Y., Karabacakođlu, Ç., 2003. Ortez ve Tekerlekli Sandalye'nin Üretimi, Standartları ve Pazar Potansiyeli", Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, 18-30.
- Atala, E., 1993. Çevre Tasarımı ve Normların Bedensel Engelliler Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Teorik Bir Yaklaşım", Yüksek Lisans, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 21-34.
- Aysoy, M., 2004. Özürllüer Politikası, Açık Kitaplar, İstanbul, 14-16, 28-30, 49-52, 77-78.
- Çalık, S., 2004. Özürllülüğün ölçülmesinde metodolojik yaklaşımlar ve 2002 Türkiye Özürllüer Araştırması, Öz -veri, 1(2)303-331.
- Çınar, H., ve Erdem, H. E., 2008. Yaşam Hakkı: Tekerlekli Sandalye Kullanıcılarının Konut İç Mekân Donatı Elemanları ve Mobilya Kullanımı, Politeknik Dergisi, Cilt:11 Sayı: 2 s.169-174, 2008.
- Erdem, H. E., 2007. Ankara'da İç ve Dış Mekan Tasarımlarında Tekerlekli Sandalye Kullanıcılarının Yaşam Analizi, Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaleli, E.E., 2002. Türkiye'de Tekerlekli Sandalye Engellileri İçin Konut İç Mekanları Ve Donatı Elemanları'nın Tasarımına Bir Yaklaşım, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 32-40, 71-79, 150-160, 180-186.
- Kayıhan H., Çetin, B., Tayfur, A., vd. 2013. Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, (1):2, 110
- Özkeskin, M., 2000. Bedensel Özürllüerinin Ev ortamının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 5-15.
- Rawlings, B., 1991. Observation as a Method of Collecting Data, Research Seminar Series, The Institute of Advanced Studies, Manchester Polytechnic, Manchester, 21-25.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 61. Madde. Ankara, 1982.
- United Nations, 1948. The Universal Declaration of Human Rights. Fiftieth Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights 1948 – 1998. General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948.
- United Nations, 2003. Human Rights and Disability, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights - Geneva, Switzerland.
- WHO 2015, İnternet. <http://www.who.int/topics/disabilities/en/> 26.08.2015.
- Yıldız, B., 2003. Engelliler İçin Dış Mekan Tasarım Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1-6, 15-25, 37-50, 55-68.